

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماسټری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتون های خصوصی

**بررسی احکام معادن ورکاز در شریعت اسلامی و قانون
وضع افغانستان
(رساله ماستری)**

محصل: دادخدا "عرفانی"
استاد رهنما: دکتور محمد یونس "ابراهیمی"
سال: ۱۳۹۸ هـ. ش - ۱۴۴۱ هـ. ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

بررسی احکام معادن ورکاز

در شریعت اسلامی و قانون وضعی افغانستان

رساله ماستری

محصل: دادخدا (عرفانی)

استاد رهنما: دکتور / محمد یونس (ابراهیمی)

سال: ۱۳۹۸ هـ، ش - ۱۴۴۱ هـ، ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم داد خدا ولد خدای نظر: ID: sh-msf-97-388 نمبر محصل دور ششم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: بررسی احکام معادن و رکاز در شریعت اسلامی و قانون وضعی افغانستان به روز چهارشنبه تاریخ ۶/۲۶/۱۳۹۹ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۴ (نمره به عدد) نود و چهار (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

شماره	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور محمد سلیم مدنی	عضو هیات	
۲	استاد وزیر محمد سعیدی	عضو هیات	
۳	استاد محمد یونس ابراهیمی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... امر بورد ماستری

خلاصه تحقیق

در این رساله علمی و تحقیقی، محقق مسایل مربوط به معادن ورکاز را مورد بحث قرار داده که از جمله میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

آغاز این رساله علمی بیک فصل تمهیدی صورت گرفته است که مفهوم ملکیت، اسباب آن از نظر فقه و قانون مدنی کشور و انواع ملکیت در نظام های اقتصادی را مورد تحقیق قرار میدهد.

سپس در فصل اول احکام معادن بگونه مقارنه و مقایسه میان فقه اسلامی و قانون وضعی کشور در ضمن نکات چندی مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است:

نکته اول: مفهوم و انواع معادن بشکل مقایسوی بین فقه و قانون وضعی به بحث گرفته شده است.

نکته دوم: موضوع ملکیت معادن از دیدگاه فقهای اسلامی (فقهاء اهل سنت و فقهای امامیه)، و دیدگاه قوانین وضعی کشور و مقایسه میان دیدگاه فقهاء و رجال قانون مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

نکته سوم: در قدمی بعدی به موضوع حقوق واجبه بر مواد معدنی، از دیدگاه فقه اسلامی و قوانین وضعی کشور در ضمن بیان مقدار حق و موارد مصرف آن و موضوع اشتراط حولان حول و نصاب معین در مواد معدنی، بایبان دیدگاه فقهای اسلام همراه با دلایل شان و ترجیح قول راجح در زمینه، پرداخته شده.

نکته چهارم: در آخرین فصل حکم مواد مستخرجه از بحر با بیان اقوال فقهای اسلامی، همراه با دلایل آنان و بیان قول راجح در زمینه، مورد تحقیق قرار گرفته است.

در فصل دوم: موضوع اقطاع و واگذاری معادن، و دسترسی بر آن، از دیدگاه فقه و قانون وضعی کشور بیان گردیده است که شامل موضوعات ذیل می شود:

- مفهوم اقطاع و مشروعیت آن، انواع و آثار آن، بایبان دیدگاه فقهای اسلامی و قوانین وضعی کشور و مقایسه میان هر دو دیدگاه.

- حکم دسترسی بزمین شخصی و جبران خساره آن، با بیان اقوال فقهاء و قوانین وضعی کشور و دلایل آنان و مقایسه میان هر دو دیدگاه فقهی و قانونی.

- استخراج غیر قانونی معادن، نفت و گاز و مجازات آن از نظر کودجزا افغانستان، و مقایسه آن با فقه اسلامی در همه موارد ذکر شده.

در فصل سوم: احکام رکاز در فقه و قانون وضعی کشور در ضمن نکات ذیل به بحث گرفته شده است:

۱- مفهوم ركاز لغة واصطلاحاً. ۲- صفت ركاز كه به آن احكام تعلق مي گيرد، ۳- حكم ركاز نظربه اختلاف مواضع آن ، ۴- نوع ركاز كه به آن حكم تعلق مي يابد، ۵- نصاب معين ركاز و مصارف خمس آن، با بيان اقوال فقهاء ومستندات آنان و بيان قول راجح در زمينه. ۶- احكام ركاز در قانون وضعي، ۷- مقايسه قانون با فقه اسلامي در اين مسئله.

دادخدا(عرفاني).

فهرست موضوعات

صفحه	عناوین
Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	معرفی موضوع و اهمیت آن.
Error! Bookmark not defined.	اسباب اختیار موضوع
Error! Bookmark not defined.	سوال های اصلی تحقیق
Error! Bookmark not defined.	سوال های فرعی تحقیق
Error! Bookmark not defined.	پیشینه ای تحقیق
Error! Bookmark not defined.	مواد و روش تحقیق
Error! Bookmark not defined.	اهداف تحقیق
Error! Bookmark not defined.	مشکلات تحقیق
Error! Bookmark not defined.	خطه و پلان تحقیق

فصل تمهیدی

کلیات و مباحث مقدماتی

Error! Bookmark not defined.	مبحث اول - مفهوم ملکیت، و ویژگی های آن:
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: تعریف ملکیت
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم - ویژگی های ملکیت:
Error! Bookmark not defined.	مبحث دوم - اسباب ملکیت در فقه اسلامی و قانون مدنی افغانستان بگونه مقایسوی:
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول - اسباب ملکیت در فقه اسلامی
Error! Bookmark not defined.	فرع اول - استیلاء (دست یافتن) بر مال مباح:
Error! Bookmark not defined.	فرع دوم - عقود
Error! Bookmark not defined.	فرع سوم - خلفیت و نیابت
Error! Bookmark not defined.	فرع چهارم - تولد از مملوک
Error! Bookmark not defined.	فرع پنجم - التصاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم - اسباب کسب ملکیت در قانون مدنی کشور
Error! Bookmark not defined.	فرع اول - تقسیم عملی اسباب کسب ملکیت
Error! Bookmark not defined.	فرع دوم - تفصیل این اسباب از منظر قانون مدنی کشور
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم - مقایسه میان فقه و قانون مدنی کشور در این مسأله
Error! Bookmark not defined.	مبحث سوم: ملکیت در نظام های اقتصادی

مطلب اول - ملکیت در نظام اقتصادی سرمایه داری Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - ملکیت در نظام اقتصادی سوسیالیسم Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم - ملکیت در نظام اقتصادی اسلام Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم - انواع ملکیت در نظام اقتصادی اسلام Error! Bookmark not defined.

فصل اول

بررسی احکام معادن در شریعت اسلامی و قانون وضعی

مبحث اول: مفهوم معدن و انواع معادن، از نظر فقه اسلامی و قانون معادن کشور. Error! Bookmark not defined.

مطلب اول - تعریف معادن لغتاً و اصطلاحاً در فقه و قانون مربوطه و مقایسه میان شان. Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - انواع معادن در فقه اسلامی و قانون معادن کشور Error! Bookmark not defined.

فرع اول - انواع معادن از نظر فقهاء Error! Bookmark not defined.

فرع دوم - انواع معادن از نظر قانون معادن کشور Error! Bookmark not defined.

فرع سوم - مقایسه قانون با فقه اسلامی در این مسئله Error! Bookmark not defined.

مبحث دوم - بررسی ملکیت معادن از نظر فقه اسلامی و قانون معادن کشور ... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول - ملکیت معادن از دیدگاه فقهاء اهل السنة Error! Bookmark not defined.

فرع اول: ملکیت معادن مستخرجه از زمین های مملوکه Error! Bookmark not defined.

فرع دوم: ملکیت معادن زمین های موات دارالاسلام Error! Bookmark not defined.

فرع سوم: ملکیت معادن زمین های صلح Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - ملکیت معادن از دیدگاه فقهای امامیه Error! Bookmark not defined.

فرع اول: معادن مطلقاً از انفال هستند Error! Bookmark not defined.

فرع دوم: معادن مطلقاً از مباحات اصلیه هستند Error! Bookmark not defined.

فرع سوم: ملکیت معادن تابع مالکیت زمین است Error! Bookmark not defined.

فرع چهارم: تفصیل میان معادن ظاهری و باطنی Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم - مقایسه میان دیدگاه فقهاء اهل السنة و فقهای امامیه Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم - دیدگاه قوانین وضعی کشور درباره ملکیت معادن Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم - مقایسه قوانین وضعی کشور با فقه اسلامی Error! Bookmark not defined.

مبحث سوم - معدن و حقوق واجبه بر آن از نظر فقه اسلامی و قانون وضعی Error! Bookmark not defined.

مطلب اول - وجوب حق بر مواد معدنی استخراج شده از معادن Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - مقدار حق واجب شده بر مواد معدنی، در فقه و قانون وضعی Error! Bookmark not defined.

فرع اول: دیدگاه فقهاء Error! Bookmark not defined.

فرع دوم: دیدگاه قانون وضعی در زمینه Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. فرع سوم - مقایسه قانون با فقه اسلامی

Error! Bookmark not defined. مطلب سوم: موارد مصرف حق واجب شده بر مواد معدنی از نظر فقهای کرام.

Error! Bookmark not defined. مطلب چهارم: نصاب مواد معدنی و زمان اعتبار آن

Error! Bookmark not defined. فرع اول: آیا برای وجوب حق بر مواد معدنی نصاب شرط است؟

Error! Bookmark not defined. فرع دوم - مدت اعتبار نصاب معدنیات

Error! Bookmark not defined. مطلب پنجم: اشتراط حولان حول بر مواد معدنی در مورد وجوب زکات

Error! Bookmark not defined. مطلب ششم: حکم معادن مستخرجه از بحر

Error! Bookmark not defined. مقایسه قانون معادن با فقه در این خصوص

فصل دوم

اقطاع معادن و دسترسی بر آن از نظر فقه و قانون وضعی

Error! Bookmark not defined. مبحث اول: تعریف اقطاع و مشروعیت آن:

Error! Bookmark not defined. مطلب اول: معنی لغوی و اصطلاحی اقطاع

Error! Bookmark not defined. مطلب دوم: مشروعیت اقطاع

Error! Bookmark not defined. مبحث دوم - انواع اقطاع

Error! Bookmark not defined. مطلب اول - اقطاع تملیک

Error! Bookmark not defined. مطلب دوم - اقطاع استغلال

Error! Bookmark not defined. مطلب سوم - اقطاع ارفاق

Error! Bookmark not defined. مبحث سوم - حکم اقطاع و واگذاری معادن در فقه و قانون معادن کشور

Error! Bookmark not defined. مطلب اول - احکام و آثار اقطاع در فقه اسلامی

Error! Bookmark not defined. مطلب دوم: ضوابط و واگذاری زمین و معادن از طرف دولت به شخصی

Error! Bookmark not defined. مطلب سوم - تجویز بهره برداری از معادن و ذخایر زیرزمینی از نظر قانون معادن

Error! Bookmark not defined. فرع اول - شناخت برخی اصطلاحات

Error! Bookmark not defined. فرع دوم: اعطای جواز بهره برداری از صلاحیت کیست؟

Error! Bookmark not defined. فرع سوم: انواع جوازاها

Error! Bookmark not defined. فرع چهارم - ماهیت و مشخصات جواز

Error! Bookmark not defined. فرع پنجم: اعطای جوازه‌های اکتشافی و بهره برداری

Error! Bookmark not defined. فرع ششم: میعاد جواز

Error! Bookmark not defined. فرع هفتم: شرایط جواز

Error! Bookmark not defined. مطلب چهارم - مقایسه قانون معادن با فقه اسلامی در این مسئله

Error! Bookmark not defined. مبحث چهارم - دسترسی به زمین شخصی و جبران خساره آن از نظر فقه و قانون وضعی

defined.

مطلب اول - دیدگاه فقهای اسلام Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - دیدگاه قوانین وضعی کشور Error! Bookmark not defined.

مبحث پنجم - استخراج غیرقانونی معادن Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: استخراج غیرقانونی معادن و مجازات آن، در قانون Error! Bookmark not defined.

فرع اول - استخراج غیرقانونی معادن، نفت و گاز Error! Bookmark not defined.

فرع دوم - مجازات استخراج غیرقانونی معادن Error! Bookmark not defined.

فرع سوم - حالات مشدده استخراج غیرقانونی معادن Error! Bookmark not defined.

فرع چهارم - تعدد جرم در استخراج غیرقانونی معادن Error! Bookmark not defined.

فرع پنجم - عدم اطلاع از کشف معدن Error! Bookmark not defined.

فرع ششم - اعمار ساختمان در ساحه تثبیت شده معدن Error! Bookmark not defined.

فرع هشتم - وارد نمودن خساره به معادن Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - مقایسه قانون با فقه اسلامی در این خصوص Error! Bookmark not defined.

فصل سوم

بررسی احکام رказ در شریعت اسلامی و قانون وضعی

مبحث اول : بررسی احکام رказ در شریعت اسلامی Error! Bookmark not defined.

مطلب اول : تعریف رказ لغهً و اصطلاحاً Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - صفت رказ که بدان حکم [و جوب خمس] تعلق می گیرد Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم - اختلاف حکم رказ نظریه اختلاف موقعیت کشف آن Error! Bookmark not defined.

فرع اول: حکم رказ که در زمینهای موات کشف میشود Error! Bookmark not defined.

فرع دوم: حکم رказ که در زمین شخصی کشف گردد Error! Bookmark not defined.

فرع سوم: حکم گنجینه که در قلمرو اسلام در ملکیت غیر بدسترس قرار می گیرد Error! Bookmark not defined.

فرع چهارم - حکم رказ که در قلمرو دارالحرب به دسترس قرار می گیرد Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم - نوع رказ که به آن حکم تعلق می گیرد Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم - نصاب معین رказ و موارد مصرف خمس آن Error! Bookmark not defined.

فرع اول: نصاب معین رказ Error! Bookmark not defined.

فرع دوم - صفت واجب که از رказ پرداخته می شود Error! Bookmark not defined.

فرع سوم - موارد مصرف خمس رказ Error! Bookmark not defined.

مبحث دوم - بررسی احکام رказ در قانون وضعی Error! Bookmark not defined.

مطلب اول بررسی احکام رказ در قوانین وضعی Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم - مقایسه قانون با فقه اسلامی در این موضوع Error! Bookmark not defined.

12.....**خاتمه**

فهرس عمومى

Error! Bookmark not defined...... فهرس الآيات الكريمة

Error! Bookmark not defined...... فهرس الأحاديث والآثار

Error! Bookmark not defined...... فهرس اعلام

18..... مصادر ومراجع

خاتمه

الف: بیان مهمترین نتایج که از خلال تحقیق به آن متوصل شدم:

- ۱- اسباب کسب ملکیت که در قانون مدنی کشور تذکر یافته است با اسباب که در فقه اسلامی برای کسب ملکیت ذکر گردیده است به استثنای حیازت و مرور زمان باهم موافق بوده و هیچ تفاوتی ندارد؛ زیرا استیلاء بر مال مباح، میراث، وصیت، شفع، عقود و التصاق در فقه و قانون مدنی بدون کدام تفاوت وسیله کسب ملکیت معرفی شده اند. اما در پیوند به حیازت و مرور زمان قانون مدنی با دیدگاه امام مالک (رحمة الله علیه) مطابقت و موافقت دارد.
- ۲- در نظام اقتصادی اسلام سه نوع ملکیت وجود دارند، ملکیت خصوصی، ملکیت عمومی و ملکیت دولتی.
- ۳- تعریف اصطلاحی معدن از نظر فقهای کرام و رجال قانون تقریباً خیلی باهم نزدیک میباشد ولیکن در برخی موارد باهم تفاوت دارد؛ زیرا قانون معادن؛ ساختمان ها، تأسیسات، دستگاه ها و تجهیزاتی که به منظور استخراج، پرسس و آماده سازی منرال ها در سطح و طبقات تحتانی زمین قرار دارد، شامل معدن می داند در حالیکه در فقه اسلامی در این باره چیزی گفته نشده است .
- ۴- قانون معادن کشور و فقه اسلامی در قسمت اقسام معدن در یک مورد باهم فرق دارند و او اینست که از نظر فقه اسلامی نفت و گاز از انواع معادن شمرده میشوند در حالیکه این دو ماده و عنصر از نظر قانون معادن افغانستان از جمله ای مواد معدنی محسوب نمی شوند.
- ۵- آنچه از بررسی کلام فقهای حنفی میتوان به دست آورد اینست که ایشان قائل به ملکیت معادن به تبع زمین هستند یعنی مالک زمین، مالک معادن کشف شده در آن پنداشته می شود.
- ۶- بنابر روایت مشهور در مذهب امام مالک (رحمة الله علیه) معادن جامد و مایع از آن دولت اسلامی است؛ زیرا معادن گاهی اوقات به دسترس بدترین مردم قرار می گیرد، بناءً اگر صلاحیت اداره آن به دولت سپرده نشود در این صورت کار به هرج و مرج کشانیده می شود.
- ۷- آنچه از کلام فقهای شافعی و حنبلی در خصوص ملکیت معادن می توان به دست آورد این است که اگر معدن در اراضی خصوصی قرار گرفته باشد به تبع ارض و چون از اجزای زمین می باشد، برای مالک زمین خواهد بود به استثنای معادن جاری؛ زیرا این گونه معادن نزد فقهای حنبلی مطلقاً از قبیل مباحات محسوب می شود، اما اگر معدن در اراضی موات قرار گرفته باشد، اگر معدن ظاهری باشد نزد فقهای شافعی هیچ کس نمیتواند مالک آن شود و جزء مشترکات عامه خواهد بود، اما اگر معدن باطنی باشد ملکیت دولت می باشد دولت می تواند که آن را برای کسی بخشش نماید همانند سایر زمین های موات که به اجازه دولت احیا و آباد ساخته می شوند.

۸- قول راجح در خصوص ملکیت معادن اینست که معادن مطلقاً ملکیت دولت اسلامی و یا نایب آن می باشد. زیرا معادن گاهی اوقات به دسترس بدترین مردم قرار میگیرد، بناءً اگر صلاحیت اداره آن به امام و یا دولت سپرده نشود در این صورت کار به هرج و مرج کشانیده میشود، و قوانین وضعی کشور نیز با همین نظریه مطابقت دارند.

۹- فقهای امامیه در خصوص ملکیت معادن چهار دیدگاه دارند اما دیدگاه نخست شان که تمام معادن را جزء انفال و ملک دولت می دانند، راجح و باقول معتبر فقهای اهل السنة والجماعة مطابق و موافق می باشد.

۱۰- تمام قوانین وضعی کشور، معادن و سایر منابع طبیعی وزیرزمینی را ملکیت دولت می دانند و در این امر با قول راجح امام مالک رحمة الله علیه مطابقت دارند.

۱۱- مذهب حنابله و موافقین شان در مورد وجوب حق [زکات/خمس] بر تمام مواد معدنی راجح به نظر می خورد.

۱۲- بنا بر قول فقهای احناف در مواد معدنی خمس لازم میباشد، اما جمهور فقهای کرام قایل به زکات هستند.

۱۳- روایاتی (حق الامتیاز) طور ذیل محاسبه می گردد:

۱- در صورتیکه مواد ساختمانی در برگیرنده نرخ های روایاتی تصریح شده در مقرره ها باشد، نرخ روایاتی با مراجعه به قیمت ثابت هر واحد منرال مشخص شده، محاسبه می گردد.

۲- در غیر آن به اساس فیصدی ارزش روایاتی تولیداتی که در ذیل مشخص گردیده، محاسبه می گردد:

- تولیدات اولیه: ۰/۷,۵

- تولیدات ثانوی: ۰/۵

- تولیدات ثالث: ۰/۲,۵

۱۴- دیدگاه صحیح و قوی که دلائل آن را تایید مینماید اینست که در معدن نصاب معتبر بوده اما حولان حول معتبر نمی باشد.

۱۵- در خصوص اعطای جواز نامه اکتشافی و جواز بهره برداری و جواز معدنکاری به مقیاس کوچک نظریه قانون معادن افغانستان وفقه اسلامی تا حدی با هم یکسان است.

۱۶- قانون وضعی کشور در خصوص احکام رکاز و خزانه دفن شده با فقه اسلامی مطابقت ندارد، بلکه مخالف بوده؛ زیرا در قانون وضعی کشور اثر تاریخی، فرهنگی، خزانه دفن شده و سایر منابع زیر زمینی چه در زمین های دولتی باشند چه در زمین شخصی، همه ملکیت دولت می باشند.

۱۷- به اساس قوانین نافذه کشور منابع طبیعی وزیرزمینی را کسی بدون اجازه دولت یا حکومت اسلامی استخراج کرده نمی تواند و اگر شخص مرتکب این کار شود، طبق کود جزا مجازات می گردد.

ب: پیشنهادات:

با در نظر داشت مشکلات موجود در کشور، که نظام اقتصادی ما را به چالش کشیده است، از اقدامات آتی به حیث پیشنهادات و راه بیرون رفت از این معضلات، یادآور می شوم:

۱- طرح و تطبیق قوانین برای تنظیم فعالیتهای معدنکاری و منزالی در نظم استخراج معادن، منابع طبیعی، تأمین امنیت و مصونیت شرکت ها و ایجاد سهولت های هرچه بیشتر برای رشد سرمایه گذاری، زمینه بهتر رقابت، تضمین قراردادها، و تلاشهای هرچه بیشتر در تطبیق قوانین، باید از جانب دولت افغانستان صورت گیرد

۲- حمایت از صنایع داخلی کشور به منظور رشد توانایی رقابت تولیدات داخلی، و تشویق سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در بخش استخراج و بهره برداری از معادن و سایر منابع زیرزمینی باید در صدر پالیسی های اقتصادی دولت قرار داده شود .

۳- دولت باید به منظور تأمین هرچه بیشتر امنیت اقدامات لازم را بیش از پیش اتخاذ نماید، زیرا امنیت برای انجام فعالیت های اقتصادی و استخراج معادن یکی از عوامل بس مهم و حیاتی به حساب می آید .

۴- از منابع طبیعی باید به نحوی درست استفاده صورت گیرد. بدین معنی، زمان که به فروش آنها به شکل خام اقدام می شود یا اینکه استخراج آن با سایر کمپنی ها قرارداد می گردد. در این گونه قرار داد ها باید سعی همه جانبه به عمل آید تا معیارها و اصول قبول شده بین المللی در مورد آنها در نظر گرفته شود. طور عمل صورت گیرد که منابع معدن به صورت کامل مورد بهره برداری قرار داده شود نه اینکه مانند بعضی از کشورهای افریقای گل آن را استخراج نمایند و تهی آن را به جا بگذارند.

۵- دولت باید برای سرمایه گذاریهای خارجی در کشور اجازه دهد، اما با نظر داشت شرایط بخصوصی که در آن منافع کشور محفوظ و از ایجاد رقابتهای غاصبانه و کشنده که غالباً به نفع سرمایه گذاران داخلی و مردم ما نمیباشد، جلوگیری شود .

۶- از آنجاییکه افغانستان در حال حاضر با ۱۱۳۱،۴۸ میلیارد دالر کمک های جامعه جهانی حمایت مالی میشود، و این کمکها خواهی خواهی روزی قطع خواهد شد. لذا یکی از مهمترین منابع تأمین مالی این کشور استفاده و بهره برداری علمی و مسلکی از معادن سرشار طبیعی کشور است. بیش از ۹۰۰ میلیارد دالر ارزش فلزات و معادن و بالغ به ۲۰۰ میلیارد دالر ارزش نفت و گاز این کشور می باشد که با استفاده درست و مناسب از چنین سرمایه، این کشور میتواند به سوی توسعه و رشد اقتصادی قدم بردارد و خود کفای گردد.

در تعدادی از سایتهای انترنیتی مطلب تحت عنوان: «ارزش معادن افغانستان بیش از یک هزار میلیارد دالر!».

به نشر رسیده است! با تحقیقاتی که توسط کارشناسان امریکایی صورت گرفته است، افغانستان کشور بیست که از ناحیه معادن زیر زمینی خویش کشور غنی بی است» (۱)

این کدام حرف تازه بی نیست که هموطنان ما آگاهی نداشته باشند، بلکه در طول تاریخ لشکرکشی هایی که در افغانستان صورت گرفته است علت آن موقعیت جغرافیایی و معادن سرشار طبیعی آن سرزمین بوده است. ورنه کشورهای غربی که تشنه سرمایه اند، هیچ در دفاع از بشرو بشریت و مبارزه علیه تروریسم (خودشان) به افغانستان با مدرن ترین تجهیزات و وسایل نظامی و تکنیکی خویش هجوم نمی بردند. اگر به بشرو انسان احترام می نمایند، به فقرای کشورهای خود توجه کنند، به طور نمونه در کشور امریکا بیش از چندین میلیون انسان، درخیمه ها بشکل نهایت غیر انسانی بدون هیچ گونه امداد بشری بسر میبرند؛ اما علت این لشکرکشی وحشیانه غرب به کشور ما؛ موجودیت همین منابع سرشار طبیعی است نی افکار بشردوستانه این وحشیهای ضد ترقی و آرامش بشریت.

از منابع طبیعی کشور میتوان به صورت نمونه از: گاز طبیعی، نفت، ذغال سنگ، مس، کرومیت، سلفیت، گوگرد، سرب، آهن، نمک، یورانیم، سنگهای قیمتی و... یادآور شد، به صورت مفصل میتوان گفت که:

آهن: افغانستان با دارا بودن بزرگترین معادن آهن آسیا و با داشتن خلوص متوسط (۶۲ فیصد)، در جهان بی نظیر است، به عنوان مثال معدن حاجی گگ بامیان با داشتن ذخیره (۱/۸) میلیارد تن و عیار اولیه (۸۰ فیصد) و همچنین وجود سنگ چونه در نزدیک معدن از اهمیت بسیار بالای برخوردار است. معدن حاجی علم قندهار نیز با دارا بودن حدود (۶ میلیون) تن ذخیره و عیار آهن (۶۴ فیصد) از اهمیت ویژه برخوردار است.

ذخایر مس: معادن متعددی از مس در نقاط مختلف افغانستان کشف شده است ولی بزرگترین آن معدن مس عینک در نزدیکی لوگرمی باشد. معدن مس عینک که به یقین بزرگترین معدن مس جهان است دارای (۱۱ میلیون) تن ذخیره با عیار (۱۰ فیصد) مس تخمین زده شده است اما تمام معدن دارای (۲۴۰ میلیون) تن ماده معدنی با عیار متوسط (۲/۳ فیصد) مس می باشد که این معدن توسط وزارت معادن برای استخراج در برنامه قرار گرفته است.

سرب: مهمترین معدن سرب افغانستان عبارتند از: معدن سرب فرنجل غوربند، معدن سرب بی بی گوهر قندهار و سایر معادن که کلاً ذخیره ثبت شده معدن سرب قابل استخراج (۶۹ هزار) تن تخمین زده شده است.

طلا: معادن طلای افغانستان به طور کلی در سه منطقه بدخشان، قندهار و غزنی شناسایی شده اند که بیش از

Ppm ۳ طلا دارند.

اورانیم: افغانستان از لحاظ اورانیم بسیار غنی است و بیشترین اورانیم کشف شده در نواحی قندهار، هلمند و هرات موجود میباشد. به گمان اغلب جنگ طولانی در هلمند نیز به دلیل غنای آن منطقه از لحاظ معدنی می باشد، در ساحه خانشین ولایت هلمند قرار تخمین جدید ناسا یورانیم و توریم با اضافه فاسفورس به مقدار سه و نیم (۳،۵) میلیون تن در یک متری زمین تخمین زده شده است. (۱)

ذغال سنگ: امروزه اهمیت ذغال سنگ بر همه روشن است و در کارخانه ها و فابریکه های مختلف مورد استفاده وسیعی دارد و به عنوان یک تأمین کننده انرژی از آن استفاده می شود. اولین بار ذغال سنگ در افغانستان در سالهای (۱۹۰۱ - ۱۸۸۰م) توسط زمین شناسان انگلیسی (هایدن و گرایس باخ) مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. به طور کلی معدن ذغال سنگ افغانستان در یک زون ذغال خیز در مناطق شمالی از منطقه پلخمری به سوی غوربند، بامیان، سمنگان و تا نزدیکی هرات ادامه دارد که مهمترین معادن ذغال سنگ که در شرایط فعلی بعضاً فعال می باشند عبارتند از:

۱- معدن ایش پیشته در (۲۳۰) کیلومتری شهر کابل.

۲- معدن کرکر شمال شرق پلخمری.

۳- معدن کزخ هرات.

۴- معدن بنگی جنوب شرق خان آباد.

۵- معدن دره صوف سمنگان. همچنین معادن ذغال سنگ آخوک، فرخار، دودکش قابل ذکر است.

سنگ چونه: سنگ چونه سنگیست که در تهیه سمنت از آن استفاده می شود و در مناطق مختلفی کشور وجود دارد

که مهمترین معادن سنگ چونه عبارتند از:

۱- معدن میردره میادارا.

۲- معدن کوه روح.

۳- معدن هزاره جات.

۴- معدن دهانه غوری

۵- معدن شینواری و غیره ...

سنگهای قیمتی: افغانستان در زمینه سنگهای قیمتی از شهرت خاصی برخوردار است. سنگهای قیمتی افغانستان از بهترین و مشهورترین نمونه های جهان است. امروزه افغانستان با داشتن جواهرات زیبایی همچون زمرد، یاقوت کبود، تورمالین و سنگهای قیمتی همچون لاجورد و سنگهای بسیار زیبای دیگر به عنوان قطب تولید جواهرات،

وسنگهای قیمتی در دنیا مطرح شده است. عمده سنگهای قیمتی افغانستان در یک زون خاص واقع در شرق افغانستان جمع داشته و یا زمره پنجشیر، یاقوت جگدک، لاجورد سرسنگ، لعل بدخشان و غیره (که توسط نیروهای فروخته شده و جنگسالاران به صورت نادرست و غیراساسی استخراج گردیده است)... به شهرت رسیده است که باید توسط دولت افغانستان به شکل قانونی و به شیوه های علمی و مناسب استخراج می گردید و از حیف و میل آن جلوگیری می شد.

نفت و گاز: در این اواخر کمپنی ناسا آمریکا با وسایل اشعه لایزر توانستند معادن و منابع طبیعی عمق کوهها و زمین افغانستان را نقشه برداری، سروی و تثبیت نمایند، این سروی و عکاسی به مصارف ۳۰۰ میلیون دالر موفقانه به پایان رسید. و در این سروی در مناطق حوزه شمال، جنوب غرب و جنوب شرق افغانستان، نفت و گاز تثبیت و تشخیص گردیده است.

افغانستان از لحاظ منابع طبیعی و معادن سرشار و بسیار غنی است و در صورتیکه در این زمینه سرمایه گذاری و تحقیقات اصولی صورت گیرد. اقتصاد افغانستان متحول خواهد شد و افغانستان به سوی جامعه پی پیشرفته و صنعتی رهنمون خواهد شد که در این صورت این منابع نه تنها احتیاجات داخلی را برآورده می کند بلکه احتیاجات جامعه جهانی را نیز تا حدی نسبت به محصولات معدنی با تولیدات خود مرفوع خواهد ساخت و افغانستان را به عنوان یگانه کشور دنیا که از یکسو دارای معادن متنوع در منطقه ای محدود و از طرف دیگر دارای حجم بالای ماده معدنی با عیار بالا میباشد به جهانیان معرفی می کند و جایگاه مناسبی را برای افغانستان در دنیا رقم می زند. (۱)

ایجاد گرتروریزم و گروه های جنگجوی که در طول تاریخ کشور ما از این ناحیه رنج برده است کشور های سرمایه دار و متعرض غربی بوده است. از جنگ اول افغان و انگلیس گرفته تا لشکرکشی های غرب تحت نام مبارزه با تروریزم و دفاع از کشته شده گان یازدهم سپتامبر، همیشه تلاش شده است تا به شکلی از اشکال بالای سرزمین ما مسلط شده و منابع آن را به غارت ببرند.

این کشورهای امپریالیستی تا منافع اقتصادی آنها مطرح نباشد به هیچ صورتی به لشکر کشی دست نمی زنند و نخواهد زد. چون لشکرکشی مصارف هنگفتی را در قبال دارد و این مصارف را باید چندین برابر جبران نمایند. در غیر آن اصلاً در برابر کشتار و تروریزم خم به آبرو نخواهد آورد.

به امید روزی که در سایه صلح، آرامش و حاکمیت واقعی مردم بر سر نوشت شان، بتوانیم از منابع طبیعی خود استفاده درست ببریم و از رنجهای بیکران این مردم عذاب کشیده کاسته شود و افغانستان در شاهراه شگوفایی و آبادی قرار گیرد.

مصادر ومراجع

- ١- قرآن كريم .
- ٢- ابن أبي شيبة ، عبدالله بن محمد بن إبراهيم العيسى(١٤٠٩ق) المصنف ، ط: ١، الرياض: مكتبة الرشد.
- ٣- ابن الأثير، أبو السعادات المبارك بن محمد الجزري(١٣٩٩ق) النهاية في غريب الحديث والأثر، الناشر : المكتبة العلمية - بيروت ،
- ٤- ابن الهمام، كمال الدين محمد بن عبد الواحد،(١٣١٥ق) فتح القدير شرح الهداية، ط: ١ مصر: مطبعة كبرى اميرى،
- ٥- ابن حجر، ابو الفضل أحمد بن علي بن محمد العسقلاني،(١٣٧٩هـ) فتح الباري، ط: ١، دار المعرفة، بيروت.
- ٦- ابن حزم الظاهري، ابو محمد علي بن أحمد بن سعيد(بى تا)، المحلى ، ط: المكتب التجارى، بيروت، بتحقيق الشيخ أحمد شاكر.
- ٧- ابن رشد، أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن أحمد بن رشد الحفيد،(١٣٩٥هـ) (المتوفى: 595هـ) بداية المجتهد ونهاية المقتصد، الطبعة: الرابعة الناشر: مطبعة مصطفى البابي الحلبي، مصر.
- ٨ ابن رشد الجد، (١٩٨٨م) المقدمات الممهدات، ط: ١، بيروت، دار الغرب الاسلامى .
- ٩- ابن زنجويه حميد بن مخلد بن قتيبة بن عبدالله الخراسانى،(١٤٠٩ق) الأموال، أحكام الأرضين وإقطاعها، ط ١، سعوديه: مركز ملك فيصل.
- ١٠- ابن عابدين، محمد امين بن عمر بن عبدالعزيز(١٤٢١ق) ردالمحتار على الدر المختار، ط: ٢، دار الفكر، بيروت.
- ١١- ابن قدامه، أبى محمد عبدالله بن محمد بن قدامه، (١٤٠٥ق) المغنى، ط: ١، دار الفكر، بيروت.
- ١٢- ابن منظور، محمد بن مكرم الأفريقي المصري لسان العرب، الطبعة الأولى، الناشر: دار صادر - بيروت.
- ١٣- ابن نجيم زين الدين بن ابراهيم المصرى، الحنفى،(بى تا) البحر الرائق، ط: ٢ الناشر: دار المعرفة ، بيروت.
- ١٤- ابو عبيد الله ، القاسم بن سلام ، (بى تا) الاموال ، ط: ٢، مطبعة عبدالطيف حجازى ، قاهره.
- ١٥- أبو يوسف ، يعقوب بن ابراهيم، (١٣٩٩ق) الخراج ، ط: الثالثة ، بيروت، دار المعرفة .
- ١٦- أصبغى، أبو عبدالله امام مالك بن انس،(١٤٢٥ق) الموطأ ط: ١ الناشر: مؤسسة زايد بن سلطان آل نهيان.
- ١٧- أصبغى، مالك بن أنس بن مالك بن عامر المدني (بى تا) المدونة الكبرى، ط: ٢ المحقق: زكريا عميرات، الناشر: دار الكتب العلمية ، بيروت - لبنان.
- ١٨- انصارى، مرتضى بن محمد، (١٤١٥ق) كتاب الخمس، ط: الأولى، الناشر: قم، انتشارات باقرى.
- ١٩- بابرتى، اكمل الدين محمد بن محمود(بى تا)، عناية شرح هدايه، ط: ١، الناشر: مطبعة مصطفى محمد.
- ٢٠- باجى، قاضى ابو الوليد سليمان الباجى،(بى تا) منتقى شرح الموطأ، ط: الثالثة، الناشر: مطبعة السعادة.
- ٢١- بجيرمى، سليمان بن عمر بن محمد،(بى تا) البجيرمى على الخطيب ، ط: الثانية ، الناشر: دار المعرفة.

- ٢٢- بخارى، ابو عبدالله، محمد بن اسماعيل، (١٩٨٧م). صحيح البخارى، ط: ٣، ناشر: دار ابن كثير بيروت.
- ٢٣- بسام، عبدالوهاب الجابى (١٤٠٧هـ) معجم الاعلام، ط: ٢، الجفان واللجابى للطباعة والنشر قبرس.
- ٢٤- بعلى، محمد بن ابو الفتح بن ابى الفضل، (١٤٢٣ق) المطلع على ألفاظ المقنع، ط: ١، جدة: مكتب السوادى.
- ٢٥- البهوتى، منصور بن يونس بن إدريس، (١٩٩٧م) كشاف القناع عن متن الإقناع، ط: ١، عالم الكتب.
- ٢٦- بيهقى، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي (١٣٤٤هـ) السنن الكبرى وفي ذيله الجواهر النقي لعلاء الدين علي بن عثمان الماردىني التركمانى، الطبعة: الأولى، الناشر: مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد.
- ٢٧- تفضلى، فريدون، (١٣٧٢هـ) تاريخ عقايد اقتصادى، ط: اول، تهران، نى.
- ٢٨- جندى، خليل بن اسحاق، (١٤٢٦ق) مختصر العلامة خليل، ط: ٢، الناشر: دار الحديث، قاهره.
- ٢٠- جهيد، عبدالواحد، (١٣٩٧هـ) شرح مختصرى بر قانون اساسى افغانستان، چاپ اول، ناشر: حامد رسالت كابل، مطبوعه شفاف.
- ٣٠- حايرى يزدى، سيد كاظم، (١٤٢٦ق) فتاوى في الاموال العامة، كتاب الخمس، دفتر آيت الله حايرى.
- ٣١- حر عاملى، محمد بن حسن (١٤٠٩ق) وسائل الشيعه، ط: ٢، قم، موسسه آل البيت، ط: ١، دار احياء التراث العربى، بيروت
- ٣٢- حلى، محمد ابن ادريس، (١٤١٠ق) السرائر، الطبعة الثانية، الناشر: قم، موسسه النشر اسلامى.
- ٣٣- حلى، جمال الدين، احمد بن محمد اسدى، (١٤٠٧ق) مهذب البارع، چاپ اول، قم دفتر انتشارات اسلامى.
- ٣٤- خرشى، ابو عبدالله محمد الخرشى (بى تا) شرح الخرشى لمختصر خليل، ط: ٢، الناشر: دار صادر بيروت.
- ٣٥- خفيف، الأستاذ على، (١٤١٦ق) الملكية في الشريعة الإسلامية مع المقارنة بالشرائع الوضعية، ط: ١، الناشر: دار الفكر العربى.
- ٣٦- خلوتى، محمد بن احمد، (١٤٣٢ق) حايشة الخلوتى على منتهى الإرادات، ط: ٢، دمشق، دار النوادر.
- ٣٧- خمينى، سيد روح الله موسوى بن سيد مصطفى (١٣٧٦ش) صحيفه نور، چاپ ٢، قم، موسسه النشر الإسلامى
- ٣٨- خمينى، سيد روح الله موسوى بن سيد مصطفى موسوى، (١٣٧٩هـ) تحرير الوسيله، ط: دوم، قم، موسسه تنظيم ونشر آثار امام خمينى،
- ٣٩- خوانسارى، احمد، (١٤٠٥ق)، روضات الجنات، ط: الثانية، قم، موسسه نشر اسلام.
- ٤٠- خويى، سيد ابو القاسم، (١٤١٣ق) معجم رجال الحديث، ط: الخامسة، الناشر: بى جا.
- ٤١- دبو، ابراهيم فاضل، (١٩٨٥م) المعادن والركاز، ط: الأولى، مطبعة دار الرسالة، بغداد.
- ٤٢- دردير، احمد، (بى تا) الشرح الكبير، ط: ٢، مطبوعه عيسى البابى الحلبي، مصر.

- ٤٣- دسوقي، محمد عرفه، (بى تا) حاشية الدسوقي على الشرح الكبير، ط: ٣، تحقيق محمد عيش، الناشر: دار الفكر - بيروت.
- ٤٤- رازي محمد بن أبي بكر بن عبدالقادر (١٤١٥ق) مختار صحاح، ط: طبعة جديدة، الناشر: مكتبة لبنان بيروت
- ٤٥- رافعي، عبدالكريم بن محمد بم عبدالكريم، (بى تا) شرح الكبير، ط: الثانية، إدارة الطباعة المنيرية.
- ٤٦- زبيدي محمد بن محمد بن عبدالرزاق الحسيني أبو الفيض، الملقب بمرتضى (١٣٧٣)، تاج العروس من جواهر القاموس، تحقيق مجموعة من المحققين، الناشر: دار الهداية.
- ٤٧- زحيلي، محمد مصطفى (٢٠٠٩م) موسوعة قضايا إسلامية معاصر، ط: ١، دمشق: دار المكتبي.
- ٤٨- زحيلي، وهبه، (١٤٠٥ق) الفقه الإسلامي وأدلته، الطبعة الثانية، الناشر: دار الفكر لطباعة، دمشق.
- ٤٩- زرقاء، الأستاذ مصطفى احمد (١٤٢٥ق). المدخل الفقهي العام. طبع ٢، مطبعة دار القلم دمشق، سوريه.
- ٥٠- زركلي، خير الدين، (١٩٨٠م) الإعلام، ط، پنجم، بيروت.
- ٥١- زيدان، عبدالكريم، (١٣٨٧هـ) أحكام الذميين والمستأمنين في دار الإسلام، ط: ١، بغداد.
- ٥٢- زيد، شال وريست، (١٣٧٠هـ) تاريخ عقايد اقتصادي، ط: ١، تهران: مترجم: كريم سنجابي، انتشارات دانشگاه تهران .
- ٥٣- سبزواري، محمد باقر، (بى تا) كفاية الأحكام، ط: الناشر: مدرسه صدر مهدي، طبعه حجره، اصفهان.
- ٥٤- سجستاني، ابوداود سليمان بن الاشعث (بى تا) سنن أبي داود، الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت.
- ٥٥- سرخسي، شمس الدين أبو بكر محمد بن أبي سهل، (١٤١٤ق) المبسوط، دراسة وتحقيق: خليل محي الدين الميس، الطبعة الأولى، الناشر: دار الفكر.
- ٥٦- سمرقندي علاء الدين، (١٤١٤ق) تحفة الفقهاء، ط: ٢، الناشر: دار الكتب العلمية، مكان النشر، بيروت.
- ٥٧- سنهوري، عبدالرزاق احمد، (بى تا) الوسيط في شرح القانون المدني، طبع چهارم، لبنان، بيروت .
- ٥٨- شاهروري، سيد محمود، (١٤٢٥ق) كتاب الخمس، ط: ٢، قم، مؤسسه دايرة المعارف فقه اسلامي بر مذهب اهل بيت.
- ٥٩- شاطبي، ابراهيم بن موسى بن محمد اللخمي الغرناطي (١٤١٧ق) الموافقات، ط: ١، قاهره: دار ابن عفان.
- ٦٠- شافعي، محمد بن ادريس الشافعي، (٣٩٣ق) الألم، ط: دار المعرفة، بيروت.
- ٦١- شربيني، شيخ محمد بن أحمد الخطيب الشربيني، (١٣٧٧ق) مغني المحتاج، ط: ٢، مطبعة البابي الحلبي.
- ٦٢- شهيد ثاني، زين الدين بن علي، (١٤١٠ق) الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية، ط: دوم، قم، داوري.
- ٦٣- شوكاني، محمد بن علي بن محمد نبيل الأوطار من أحاديث سيد الأختيار شرح منتقى الأخبار، ط: ١، مصر: إدارة الطباعة المنيرية .
- ٦٤- شيباني، أحمد بن حنبل (١٤٢٠هـ) مسند الإمام أحمد بن حنبل، ط: ٢، الناشر: مؤسسة الرسالة، المحقق: شعيب

- ٦٥- شيخ طوسي، نصير الدين، (١٣٨٧هـ) المبسوط ، ط: سوم ، تهران ، مكتبه مرتضويه.
- ٦٦- شيخ مفيد، محمد بن محمد، (١٤١٠ق) المقنعة، ط: ١، قم، جامعه مدرسین قم، موسسه نشر اسلامي.
- ٦٧- شيرازي، ابواسحاق ابراهيم بن علي بن يوسف، (بي تا) المهذب، ط: ٢، مصر: مطبعة عيسى البابي الحلبي.
- ٦٨- صانعي، سيد مهدي، (١٣٧٩هـ) انفال وآثار آن در اسلام، ط: اول، قم، مركز انتشارات دفتر تبليغات اسلامي حوزة علميه.
- ٦٩- صدر، محمد باقر، (١٣٧٥هـ) اقتصادنا، الطبعة الاولى، خراسان، مكتب الاعلام الاسلامي.
- ٧٠- صنعاني، علامه شرفالدين الحسين بن أحمد بن الحسين السباعي، (١٣٧٧ق) الروض النضير، ط: مطبعة سعادت.
- ٧١- طباطبائي، سيد علي، (بي تا) رياض المسائل، طبع قديم، الناشر: بيروت، موسسه آل بيت لحياء التراث،
- ٧٢- طوسي، أبي جعفر محمد بن حسن، (١٤٠٩ق) التبيان في تفسير القرآن، قم، مكتب الاعلام الاسلامي.
- ٧٣- طوسي، ابي جعفر محمد بن حسن (١٤١١ق) الخلافة، ط: الأولى، قم، موسسة نشر الاسلامي.
- ٧٤- عاملي، سعيد زين الدين جعبي، (١٣٨٧هـ) شرح اللمعة دمشقية ، ط: اول، مطبعة الأدب، نجف.
- ٧٥- علامه حلي ، جمال الدين بن يوسف، (١٤١٣ق) منتهى المطلب، ط: اول، قم، موسسة النشر الإسلامي
- ٧٦- علامه حلي، جمال الدين بن يوسف، (١٤١٣ق) قواعد الأحكام، ط: دوم، الناشر: قم، موسسه النشر الإسلامي،
- ٧٧- غادي، الدكتور ياسين محمد بن أحمد (١٤١٤ق) الأموال واملاك العامة في الإسلام، ط: ١، الناشر: موسسة رام للتكنولوجيا.
- ٧٨- فراء، أبي يعلى محمد بن الحسين القاضي الحنبلي (١٣٨٦هـ) الأحكام السلطانية ، ط: دوم، الناشر: مطبعة مصطفى البابي الحلبي ،
- ٧٩- فراهاني فرد، سعيد. (١٣٩٤هـ) فقه منابع طبيعي، چاپ اول، ناشر: مركز بين المللي ترجمه ونشر المصطفى ، ايران، قم.
- ٨٠- فيروز آبادي، مجدالدين ، (بي تا) القاموس المحيط، ج: ١ ماده: ر ك ز.، المكتبة الشاملة .
- ٨١- قاري، ملاعلي بن سلطان محمد القاري (١٠١٤ق)، مرقاة المفاتيح شرح المشكوة ، ط: ملتان، باكستان.
- ٨٢- قدری اصلی ، باقر (١٣٦٨هـ) سیر اندیشه اقتصادی ، چاپ اول ، انتشارات دانشگاه تهران.
- ٨٣- قدری باشا، محمد (١٣٣٨هـ) مرشد الحيران إلى معرفة احوال الإنسان، وشرحه، ط: ١، ناشر: المكتبة الاسلامية.
- ٨٤- قرافي، أحمد بن ادریس بن عبدالرحمن المالکی (١٩٩٤)، الفروق، ط: ١ بی جا.
- ٨٥- قرافي، احمد بن ادریس بن عبدالرحمن المالکی، (١٩٩٤م) الذخيرة، ط: اول، بيروت: دار الغرب الإسلامي،
- ٨٦- قرضاوی، دكتور يوسف عبدالله، (١٣٩٣ق) فقه الزكاة، ط: الثانية، موسسه الرسالة، بيروت.
- ٨٧- قرضاوی، يوسف عبدالله، (١٣٩٣ق) لفقه الإسلامي بين الأصالة والتجديد، ط: دوم، موسسه الرسالة، بيروت.

- ٨٨- قزويني، محمد بن يزيد أبو عبدالله، سنن ابن ماجه، ط: ١، الناشر: دار الفكر- بيروت.
- ٨٩- قشيري، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم (بى تا) صحيح المسلم، ط: ١، ناشر: دار الأفاق الجديدة - بيروت.
- ٩٠- كاتوزيان، ناصر (١٣٧٤ ش.)، حقوق مدنى (اموال وملكيته)، طبع اول ، تهران: نشر يلداء.
- ٩١- كاسانى، علاء الدين ابوبكر بن مسعود، (١٩٨٢ م) بدايع الصنائع في ترتيب الشرايع، ط: ٢، الناشر: دار الكتب العربى - بيروت.
- ٩٢- كلينى ، ابوجعفر، (١٤٠٧ق) الكافى، ط: ٣، الناشر: دار الكتب الاسلاميه، تهران ،
- ٩٣- عدة من علماء في الخلافة العثمانية (بى تا) مجلة الأحكام العدلية، ط: ١، الناشر: كتابخانه آرام باغ كراچى.
- ٩٤- ماوردى، على بن محمد (١٣٩٣ هـ) الأحكام السلطانية والولايات الدينية ، ط: سوم ، الناشر: مطبعة مصطفى البابى الحلبي القاهرة.
- ٩٥- ماوردى، على بن محمد، (١٤١٩ق) الهاوى في فقه مذهب الإمام الشافعى، ط: ٢، دار الكتب العلمية، بيروت مكرر، الماوردى، أبو الحسن علي بن محمد بن محمد البغدادى، الهاوى الكبير، ط: الناشر: دار الفكر، بيروت.
- ٩٦- مباركפורى، محمد بن عبدالرحمن بن عبدالرحيم، (١٣٥٣ ق) تحفة الأحوزى شرح الترمذى، ط: الثانية، دار الاتحاد العربى للطباعة بالقاهرة.
- ٩٧- محقق ثانى، على بن حسين (١٤١١ق)، جامع المقاصد، ط: اول، ناشر: قم ،موسسه آل بيت لاحيا التراث.
- ٩٨- محقق حلى، جعفر بن حسن حلى، (١٤٠٣ق) شرايع الإسلام، چاپ اول، بيروت/ مطبعة الأدب، نجف (١٣٩٨ق) والمختصر النافع في فقه الأمامية ، ط: السادسة ،موسسه المطبوعات الدينية.
- ٩٩- محقق حلى، جعفر بن حسن، (١٤٠٧ق) المعتبر في شرح المختصر، چاپ اول، دفتر انتشارات اسلامى.
- ١٠٠- محقق كابلى، قربانعلى، (١٤٣١ق)، المباحث الفقهيّة « كتاب الخمس» ط: سوم قم ، دار النشر الاسلام.
- ١٠١- محمد عيش، (١٤٠٩ق) منح الجليل شرح على مختصر سيد خليل، ط: ٢، الناشر: دار الفكر- بيروت.
- ١٠٢- محمود بن إسرائيل، ابن قاضى. (١٣٠٠ هـ) جامع الفصولين . ط: ١، الناشر: بولاق ،
- ١٠٣- محمد بن يوسف بن أبي القاسم العبدري أبو عبد الله (١٣٩٧ ق) التاج والإكليل لمختصر خليل، ط: ٢ ، ناشر: دار الفكر، بيروت.
- ١٠٤- مرداوى، على بن سليمان (١٣٧٤ق) الإنصاف في معرفة الراجح من الخلاف، ط: ٢، مطبعة السنة المحمدية غزه.
- ١٠٥- مزنى، اسماعيل بن يحيى، (١٤١٠ق) مختصر المزنى ، ط: ٢، الناشر: دار المعرفة - بيروت.
- ١٠٦- مكارم شيرازى، ناصر، (١٤١٦ق) انوار الفقاهة، كتاب الخمس والانفال، چاپ اول، الناشر: مدرسه الإمام على بن ابى طالب.

- ۱۰۷- منتظری، حسینعلی، (۱۳۶۹هـ) دراسات في ولاية الفقيه وفقه الدولة الإسلامية، ط: ۳، المركز العالمي للدراسات الإسلامية.
- ۱۰۸- مهدی لدین الله، احمد بن یحیی بن مرتضی (۱۳۶۸هـ) البحر الزخار، ط: ۳، مطبعة السنة المحمدية/ سعادت، مصر.
- ۱۰۹- نجفی، محمد حسن، (۱۳۶۷هـ) جواهر الکلام، ط: الثالثة، تهران، دارالکتب الإسلامية.
- ۱۱۰- نوفل، انس موسی. (۱۴۳۷ق) دور الدولة في حفظ الأموال، ط: اول، ناشر: المكتبة الإسلامية، غزة.
- ۱۱۱- نووی، ابوزکریا محیی الدین یحیی بن شرف، (بی تا) المجموع، ط: ۱، دارالفکر، بیروت.
- مکرر، نووی، یحیی بن شرف ابوزکریا، (۱۴۰۵ق) روضة الطالبین، ط: ۲، الناشر: المكتبة الإسلامي، بیروت.
- ۱۱۲- همدانی، رضا، (بی تا)، مصباح الفقيه، ط: ۲، مكتبة الصدر، طبعة الحجرية.
- ۱۱۳- همدانی، سید محمد باقر موسوی، (۱۳۶۳هـ) ترجمه تفسیر المیزان، ط: ۱، ناشر: قم جامعه مدرسین حوزه.
- ۱۱۴- هندي، علاء الدین علی بن حسام الدین المتقی البرهان فوری (۱۴۰۱هـ - ۱۹۸۱م) کنز العمال سنن الأقوال والأفعال، الطبعة: الطبعة الخامسة، المحقق: بکری حیانی - صفوة السقا، الناشر: مؤسسة الرسالة،
- ۱۱۵- وزارة الشؤون والاقواف لدولة الكويت، (۱۴۰۴ق) الموسوعة الفقهية الكويتية، الطبعة: ۲، طبع الوزارة.
- ۱۱۶- وزارت عدلیه افغانستان، جریده رسمی، مقررہ معدنکاری.
- ۱۱۷- وزارت عدلیه، (نشریه ۱۳۸۲هـ) قانون اساسی افغانستان، نشرات وزارت عدلیه، کابل افغانستان.
- ۱۱۸- وزارت عدلیه، (۱۳۵۵هـ) قانون مدنی افغانستان جریده رسمی، ریاست نشرات وزارت عدلیه، کابل.
- ۱۱۹- وزارت عدلیه، (۱۳۸۷هـ) قانون نفت وگاز، جریده رسمی، ناشر: ریاست نشرات وزارت عدلیه، کابل،
- ۱۲۰- وزارت عدلیه، (۱۳۹۶هـ)، کود جزا افغانستان، جریده رسمی، ناشر: ریاست نشرات وزارت عدلیه.
- ۱۲۱- وزارت عدلیه، (۱۳۹۷هـ) قانون معادن افغانستان، جریده رسمی، ناشر: ریاست نشرات وزارت عدلیه
- سایت ها:

۱- <http://www.bbcpersian.com/>

۲- <http://www.bgs.ac.uk/afghanminerals/>

۳- نایب خیل، عصمت، ارزش معادن افغانستان، ص: ۱- ۶، zhwak.com

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af